

Federalisme com a utopia dramàtica en el Règim del 78

Àngels Martínez Castells

(homenatge a Miquel Caminal)

Molts anys de vida, anàlisi i saviesa de **Miquel Caminal** varen entregar-se a la defensa del federalisme com a la forma d'estat que millor podia recollir la pluralitat (i la plurinacionalitat) de la realitat política. Això significava que cap col·lectiu havia de renunciar a la seva identitat per conviure lliurament i en el respecte de les diferències. El federalisme, com l'entenia Caminal, significa l'oposat al nacionalisme. I l'amarg camí que fa Caminal fins a la ['Trilogia federal. Tres cartes de un federalista catalán'](#) publicada pocs mesos abans de la seva mort, el maig del 2014, és de fet la constatació del mur que representa el nacionalisme espanyol (que no volen reconèixer) imposat com una llosa a totes les nacions de l'Estat en la seva disfressa armada de constitucionalisme. Un nacionalisme "per imperatiu legal" en fase recentralitzadora, que nega i aniquila el dret a existir de cap altra nació i identitat i fa impossible, doncs, fins i tot l'inici de diàleg en clau federal.

Ara s'inicia l'enèsim manifest per demanar un referèndum amb una part del govern votat de Catalunya a la presó. Una altra, en llibertat vigilada, nord enllà, en països més plans però on la justícia s'allibera de venjances. La dissolució del Parlament i convocatòria d'unes eleccions per la gràcia de Déu demostren com n'és de difícil, per no dir impossible, defensar avui, no que sigui per un demà més llunyà, un encaix federal o confederal de Catalunya amb l'Estat espanyol que assegurí aquell mínim de garanties imprescindibles, com el tracte entre iguals i el respecte amb el qual s'haurien de tractar ambdues parts. A les alçades que estem d'aplicació del 155 per una declaració d'independència proclamada pel Parlament i un procés avortat per la força, ni tan sols l'inici de diàleg sembla possible. El darrer avís rebut dels amos de la força és prou clar: cal "votar bé" perquè la facècia electoral s'escrigui al BOE.

"L'entesa entre les elits catalanes i "centrals" ha estat possible quan els Macià o Pujol de torn han abraçat la causa aliena"

I les amenaces van caient, com pluja gelada, sobre una gent que s'alça en poble, contra el vent, i que acaba de demostrar, una vegada més, que comparteix una diferent manera d'empènyer, fer i protagonitzar la història (molt més des de baix, amb la força de la gent del treball, del camp, menestral) sinó pel sentit comunitari que es contagia per la disposició majoritària a acollir, a créixer de forma mestissa respectant les diferències. L'entesa entre les elits catalanes i "centrals" sols ha estat possible quan els Macià o els Pujol de torn han abraçat la causa aliena. Però si volem, en canvi, un diàleg en igualtat entre els representants polítics dels diferents pobles, hi ha massa moments en què la taula es queda massa buida. I enfront de les temences interessades, els càlculs electorals o les incomprendiments tenyides d'egoistes, des de baix, a Madrid i el País Basc, entre altres llocs, els carrers s'omplen de gent que va a contracorrent del pensament dominant del nacionalisme espanyol i és solidària amb Catalunya. I és tant d'agrair...

La solidaritat que va arribant des de tota la pell de brau malgrat lleis mordassa i escamots feixistes que retornen ma alçada i "cara al sol" compensa en part la incompareixença d'actors plurals habituals dels millors moments de la cultura insubmissa hispana. L'empatia, la proximitat que

podrien representar els hereus dels Comuneros, les feministes, els defensors del lliure ensenyament i els regeneracionistes, queda segrestada pels funcionaris d'un atrotinat imperi que va morir amb Franco però va mantenir indemnes els pilars ideològics i de repressió, convertint tota la geografia sota el seu comandament en un país de presons, de por i de censura.

I es confirma, una vegada més, que el nacionalisme espanyol és més compartit del que sembla. És incapaç no ja d'encapçalar, sinó fins i tot de conviure amb un desenvolupament pluralista i federal de la democràcia. Fins i tot organitzacions que es volen nascudes de lluites obreres (**PSOE**) són avui incompatibles amb un reconeixement positiu i efectiu de la plurinacionalitat (que diuen entendre i defensar **IU i Podemos**, però que de fet desmenteixen a la pràctica que ajudin a teixir des d'un respecte i tracte d'iguals i entre iguals).

“Qui protagonitza un procés independentista ple de contradiccions, no és cap elit, ni una CiU ja desfeta”

“Tan complicat és entendre que la unió voluntària només és possible si es produeix un igual reconeixement per a tots amb la seva identitat d'origen?” es preguntava **Miquel Caminal** en la seva Trilogia. El federalista era molt conscient que el sentiment de pertinença compartit sorgeix quan existeix igualtat, i no (podríem afegir) quan es vol la imposició de jerarquies, d'una cultura i llengua sobre les altres, o una història i uns valors sobre altres. I maneres de fer d'un sol enfocament que devaluen la convivència.

Un element addicional a tenir present, un aclariment que sembla imprescindible de fer a les esquerres que encara estiguin en trànsit entre l'autonomisme i un federalisme més o menys idealista sota una monarquia sense caretes: qui protagonitza el que està succeint a Catalunya, en aquest procés ple de contradiccions, no és cap elit, **ni una CiU ja desfeta, ni uns polítics convergents compromesos i servidors d'oligarquies nostrades o alienes...** qui és protagonista i ha escrit les seves millors pàgines d'afirmació com a poble i ha marcat la llum dels dies 1 i 3 d'octubre són les capes populars més transversals però també més en risc de perdre -encara més- drets socials i laborals. I ho han fet amb consciència que lluitaven pel dret a decidir-ho tot, a voler el pa sencer, amb la companyia i lideratge acceptat d'organitzacions civils i sindicats no compromesos o que s'obliden, per unes hores, de la renúncia de classe per una cohesió social que moltes vegades ens ha conduït a les derrotes més estrepitoses i a les desigualtats més doloroses.

“La lògica de l'Estat assumida per una part de les esquerres tradueix cohesió social per comportar-se com a súbdit”

La lògica de l'Estat assumida per una part de les esquerres tradueix cohesió social per comportar-se com a súbdit, renunciar a valors republicans i als drets de ciutadania que es varen començar a conquerir ja en el segle XIX, i significa restar inermes (fins i tot còmplices) de la corrupció, l'increment de l'explotació i la desposseïció. Una desposseïció que va més enllà del que és tangible, que arriba als models d'integració, a l'educació laica i en valors, i que ens priva d'aquella dignitat tan necessària per a l'exercici del pensament lliure o la lluita solidària i tan saludable com el pa de bon matí i les roses, sempre.

Crec interpretar bé avui a Caminal si afirmo que les tensions que estem vivint no són alienes a la defensa del que s'ha conquerit des de baix versus el que cada dia se'ns imposa des de dalt, des dels despatxos, la Moncloa o Wall Street. Una imposició que es tradueix en la dogmatització d'uns textos ja arcaics, per més que es vulguin respectables amb cognom de constitucionals, que utilitza la por i

la força sense raó ni proporció, en l'absència (o complicitat, o indefinició en la contradicció pràctica) de veus que poden defensar i fer seus, des de la igualtat i el respecte, la voluntat i el sentit federal o no d'autodeterminació (majoritari o minoritari està per veure, perquè no volen que es vegi ni es compti) de la gent de Catalunya.

La pretesa equidistància entre repressió (155) i autodeterminació és una triple renúncia de classe, nacional i dels Drets Humans.

A hores d'ara, ja és molt evident que el nacionalisme espanyol (ni tan sols la seva fracció més educada i suposadament europeïsta) mai ha cregut en l'autonomia política per convicció. Ho ha fet per resignació esperant delerós el moment de fer-se enrere cap al centralisme que defensen amb la mateixa convicció **Josep Borrell o Mariano Rajoy**. La intervenció i restricció de les finances autonòmiques, tot el procés recentralitzador i autoritari, té el seu parió en les normes restrictives que pateixen els ajuntaments de fa temps.

Per tant, el que amb optimisme poc fonamentat, alguns voldrien com un futur a considerar (el desenvolupament en positiu, evolucionat, d'un Estat Autonòmic amb horitzó federal) o d'un **Estat federal, confederal, associat o fins i tot independent** que succeís a la fi de les autonomies en una transició ordenada (de la Llei a la Llei) ja ha demostrat que embarranca i s'enfonsa en la impossibilitat del pitjor nacionalisme espanyol que ara pren forma en un 155 transmutat i de mil interpretacions d'una Constitució zombi que no es pot moure de la seva bombolla autoritària i repressiva. En tenim massa proves, i massa doloroses. I les patim cada dia.

"Cada vegada que des de Catalunya s'ha promogut una lectura autonomista i pluralista de la Constitució espanyola de 1978 mitjançant reformes estatutàries, la resposta de les institucions de l'Estat ha estat negativa i decebedora". Això deia Caminal en les seves darreres setmanes de vida, defensant l'última ràtio d'un referèndum que podem certificar nosaltres ara, de nou, amb l'amargor de la burla i la vexació de les nostres institucions, que mai acceptaran els hereus del franquisme, els constructors de l'aparell repressor del 78.

De fet, cap sorpresa. Sols les caretes, que han caigut, i el franquisme que es desperta en fúria que mai havia desaparegut. Tornem a Miquel Caminal, que sembla que escrigui avui: "La fatiga i desafecció han arrelat en la gran majoria de la societat catalana. En política el temps és molt important i el temps federal està sent sobrepasat pels esdeveniments. O s'assumeix amb valentia la necessitat d'un pacte d'Estat entre totes les forces democràtiques per al desenvolupament federal i plurinacional de l'Estat autonòmic, o el catalanisme polític pot intentar escometre un pas històric cap a la constitució d'un Estat propi dins de la Unió Europea (...). L'independentisme ja no és una utopia."

No és una Utopia. En un altre context, més democràtic, sense estaques del passat, seria a mà d'un referèndum sense massa èpica. Però en el context real que ens toca viure, la Utopia compartida per centenars de milers de persones (sense poder saber mai la xifra exacta) és perseguida amb una duresa extrema, que ens retorna a temps passats. Difícil de creure per a qualsevol demòcrata, i inimaginable que ho contempli una UE que veu créixer els camps de concentració a les seves fronteres i omplir-se les presons espanyoles de presos polítics.

Des del seu profund capteniment demòcrata i federalista Caminal afirmava que en democràcia ningú ha de ser sotmès contra la seva voluntat. I si la gran majoria del poble català vol i exigeix ser consultat, les institucions de l'Estat han de respectar aquesta voluntat i adoptar les decisions necessàries perquè la consulta democràtica sigui possible. Però això era sols raonament acadèmic impecable en un país amb greus mancances en educació per la ciutadania. **Deia Caminal: "Si la majoria del poble català decideix en referèndum optar per la constitució d'un Estat**

independent, les institucions de l'Estat espanyol han de respectar aquesta voluntat i obrir un procés de negociació política amb els legítims representants del poble català. La democràcia és l'únic sistema vàlid per negociar i consensuar acords tant d'unió com de secessió. Tota imposició autoritària, sigui quina sigui la via utilitzada, és antidemocràtica i inconstitucional." Fins i tot, doncs, la utilització del 155 suposadament extret de la mateixa Constitució.

El dilema per als darrers federalistes, pels republicans no independentistes, pren un caire més dramàtic encara. Les persones demòcrates de pedra picada (i lúcides) s'adonen fins al vertigen que els comportaments cada vegada **més autoritaris del partit del govern i dels que li donen suport, PSOE inclòs**, deixa sense sortides pròpies el que veuen com a propostes raonables. Hi ha moments en què fins i tot sembla cínic utilitzar la paraula diàleg. Perquè diàleg sense mediació efectiva (o mediació amb traïdoria) deixa massa abandonada la part més feble al maltractador sense escrúpols.

Què s'hauria de fer doncs des del federalisme o el confederalisme que malviuen en el somni (malson) de la raó?

Caminal ens deia que quan no és possible promoure la unió en la diversitat cal assumir també **el deure i el dret a promoure la secessió o independència, encara que sigui l'última opció**, quan totes les altres han resultat ermes o impossibles.

En les seves paraules del 2014: "El catalanisme, en l'hora actual, està assumint de forma preponderant l'opció per la independència de Catalunya i la seva separació de l'Estat espanyol. Durant dècades s'han defensat de forma majoritària les opcions autonomista i federalista, però el tancament i intolerància del nacionalisme espanyol ha deixat sense futur ni credibilitat aquestes tradicions pactistes del catalanisme. Només una rectificació radical i profunda en els plantejaments del nacionalisme espanyol podria canviar les coses i reobrir un escenari d'entesa i concòrdia federal. No sembla que això passi. En aquest cas la ruptura es fa inevitable i a la nació catalana, sempre oberta a l'acord i convivència amb els altres pobles hispànics, no li queda més remei que iniciar el seu propi camí, navegar pel seu compte, i esperar que la seva voluntat d'autodeterminació sigui respectada i no ofegada per la força."

I aquest és també, i sobretot, fins i tot en la insubmissió, un camí democràtic.

Àngels Martínez Castells ha estat professora d'Economia a la UB i diputada per Podem al Parlament. Si voleu més informació, podeu llegir aquesta entrevista en clau biogràfica publicada a [CRÍTIC](#).